

GRAMÁTICA DA LINGUA GALEGA

II MORFOSINTAXE

XOSÉ RAMÓN FREIXEIRO MATO

GRAMÁTICA DA LINGUA GALIEGA

II

PORTUGUEZ

de José Ramón Freixeiro Mato

2ª edición: setembro 2006

© Xosé Ramón Freixeiro Mato

© PROMOCIÓN CULTURAS GALEGAS, S. A.

Rúa do Príncipe, 22. 36202 VIGO

ISBN-10: 84-8341-061-3

ISBN-13: 978-84-8341-061-5

D. Legal: 244530/06

Impresión e acabamento:

Norprint Artes Gráficas S. A.

4780-583 Santo Tirso - Portugal

1. Introducción	23
1.1. A morfosintaxe.....	25
1.2. As unidades significativas: o morfema e a palabra	26
1.3. As clases de palabras	28
2. O nome	31
2.1. Definición e clasificación	33
2.2. O nome substantivo	34
2.2.1. Caracterización e clasificación	34
2.2.2. A categoría de xénero	38
2.2.3. A categoría de número	45
2.2.4. Funcións sintácticas	50
2.2.5. Rendibilidade estilística.....	55
2.3. O nome adxectivo	76
2.3.1. Caracterización e clasificación	76
2.3.2. O xénero e o número nos adxectivos.....	79
2.3.3. A gradación do adxectivo	83
2.3.4. Funcións do adxectivo	87
2.3.5. Valor estilístico	90
3. Os pronomes	115
3.1. Caracterización e clasificación	117
3.2. Os pronomes persoais.....	118
3.2.1. Definición e caracterización	118
3.2.2. Morfoloxía	119
3.2.3. Funcións.....	124
3.2.3.1. Serie tónica	124
3.2.3.2. Serie átona	126
3.2.3.2.1. Clíticos de acusativo.....	127
Complemento directo	127
Atributo concertado e non concertado	128
Suxeito dun infinitivo.....	130
Índice funcional de suxeito	131
3.2.3.2.2. Clíticos de dativo	133
Complemento indirecto	133
Suxeito dun infinitivo.....	134
Dativo posesivo	135
Dativo de solidariedade.....	138

	Dativo de interese	145
	3.2.3.2.3. Conflito dativo / acusativo	146
	3.2.3.2.4. A reflexividade	153
	Morfoloxía e funcións dos pronomes reflexivos ..	153
	Comportamento dos verbos canto á reflexivid....	156
	Os valores de <i>se</i>	161
3.2.4.	Posición dos clíticos	165
	3.2.4.1. En cláusulas con verbo finito	166
	3.2.4.2. En construcións con infinitivo e xerundio	170
	3.2.4.3. Secuencias de clíticos	176
	3.2.4.4. A interpolación	180
3.2.5.	Usos e valores expresivos	185
3.3.	Os pronomes demostrativos	198
	3.3.1. Definición, morfoloxía e funcións	198
	3.3.2. Expresividade: colocación, usos e valores especiais	201
3.4.	Os pronomes posesivos	210
	3.4.1. Definición, morfoloxía e función	210
	3.4.1.1. Definición e paradigma	210
	3.4.1.2. Función: a estrutura articulada e non articulada	213
	3.4.2. Expresividade: colocación, usos e valores especiais	219
	3.4.2.1. Aspectos estilísticos da colocación do posesivo	219
	3.4.2.2. O posesivo enfático	221
	3.4.2.3. O posesivo distributivo	225
	3.4.2.4. O posesivo de respecto	226
	3.4.2.5. O posesivo de familiaridade ou emocional	229
	3.4.2.6. Outros usos e valores expresivos do posesivo	230
3.5.	Os pronomes relativos, interrogativos e exclamativos	234
	3.5.1. Os relativos	234
	3.5.2. Os interrogativos	237
	3.5.3. Os exclamativos	239
	3.5.4. Rendibilidade expresiva	240
3.6.	Os pronomes identificadores	249
	3.6.1. Definición, clasificación e morfoloxía	249
	3.6.2. Usos e valores expresivos	252
	3.6.3. Estudo particular do artigo	260
	3.6.3.1. O seu tratamento categorial	260
	3.6.3.2. Morfoloxía e funcións	261
	3.6.3.3. Rendibilidade estilística do artigo	265
	3.6.3.3.1. Usos e valores expresivos	265
	3.6.3.3.2. A presenza ou ausencia do artigo	274
3.7.	Os pronomes ordinais	281

3.8. Os pronomes cuantificadores	282
3.8.1. Definición e clases	282
3.8.2. Os cuantificadores definidos	283
3.8.3. Os cuantificadores indefinidos	286
3.8.4. Os cuantificadores absolutos	288
3.8.5. Usos e valores expresivos dos cuantificadores	289
4. O verbo	303
4.1. Definición e clasificación	305
4.2. Os verbos regulares: morfoloxía	307
4.2.1. Estrutura xeral do verbo	307
4.2.2. A raíz e a vogal temática	307
4.2.4. Morfemas de modo e tempo	309
4.2.5. Morfemas de número e persoa	310
4.2.6. Paradigmas dos verbos regulares	311
4.3. Os verbos semirregulares	314
4.4. Os verbos irregulares	325
4.5. Modos e tempos verbais	337
4.5.1. Os modos: definición, clasificación e valores	337
4.5.2. Os tempos: definición e clasificación	338
4.5.3. Usos e valores expresivos dos tempos de Indicativo	338
4.5.4. Usos e valores expresivos dos tempos de Subxuntivo	354
4.5.5. Estudo particular do futuro de Subxuntivo	359
4.5.5.1. Evolución histórica do uso e causas do declive	359
4.5.5.2. O futuro de Subxuntivo nas gramáticas galegas	363
4.5.5.3. Usos prescritivos	364
4.5.5.4. Rendibilidade e expresividade	367
4.5.6. Usos e valores expresivos do Imperativo	370
4.6. As formas infinitas do verbo	375
4.6.1. O infinitivo	376
4.6.1.1. Funcións sintácticas	376
4.6.1.2. Valores expresivos	380
4.6.1.3. O infinitivo flexionado	387
4.6.1.3.1. Morfoloxía. Relación co futuro de Subxuntivo	387
4.6.1.3.2. Ámbitos de uso: evolución e causas	389
4.6.1.3.3. Descrición de usos e pautas prescritivas	391
4.6.1.3.4. Relevancia como recurso estilístico-expresivo	399
4.6.1.4. O infinitivo xerundial	404
4.6.1.4.1. O infinitivo xerundial en portugués	404
4.6.1.4.2. O infinitivo xerundial en galego	407

4.6.1.4.3. Funcións do infinitivo xerundial na cláusula ..	412
4.6.1.4.4. Rendibilidade expresiva e conveniencia de uso ..	416
4.6.2. O xerundio ..	419
4.6.2.1. Forma e función ..	419
4.6.2.2. A temporalidade no xerundio ..	419
4.6.2.3. Valores expresivos ..	422
4.6.2.4. O xerundio flexionado ..	426
4.6.3. O participio ..	427
4.6.3.1. Forma e función ..	427
4.6.3.2. As formas duplas. Participios irregulares ..	429
4.6.3.3. Valores expresivos ..	430
4.7. As perífrases verbais ..	434
4.7.1. Definición e delimitación: complexo verbal e perífrase verbal ..	434
4.7.2. Clasificación das perífrases verbais ..	436
4.7.2.1. As perífrases temporais ..	437
4.7.2.2. As perífrases aspectuais ..	444
4.7.2.2.1. Incoativas ..	444
4.7.2.2.2. Imperfectivas ..	447
4.7.2.2.3. Perfectivas ..	453
4.7.2.2.4. Reiterativas ..	461
4.7.2.2.5. Terminativas ..	462
4.7.2.3. As perífrases modais ..	464
4.7.2.3.1. Obrigativas ..	464
4.7.2.3.2. Hipotéticas ..	470
4.7.2.4. Outros tipos de perífrases verbais ..	473
4.7.3. Rendibilidade estilística das perífrases ..	474
5. O adverbio ..	491
5.1. Definición e caracterización ..	493
5.2. As locucións adverbiais ..	494
5.3. Clasificación dos adverbios e locucións adverbiais ..	495
5.3.1. Adverbios e locucións cualificadores ..	495
5.3.1.1. De modo ..	495
5.3.1.2. De cantidade ..	498
5.3.2. Adverbios e locucións localizadores ..	500
5.3.2.1. De lugar ..	500
5.3.2.2. De tempo ..	504
5.3.2.3. De orde ..	507
5.3.3. Adverbios e locucións declarativos ..	508
5.3.3.1. De afirmación ..	508

5.3.3.2. De negación ..	510
5.3.3.3. De dúbida ..	511
5.3.4. Adverbios e locucións especificadores ..	512
5.3.4.1. De identificación ..	512
5.3.4.2. De realce ..	513
5.3.4.3. De límite ..	513
5.3.5. Adverbios e locucións de inclusión ..	514
5.4. Usos estilísticos ..	515
6. A preposición ..	541
6.1. Preposición e locución prepositiva: definición ..	543
6.2. Usos e valores das preposicións ..	545
6.2.1. A preposición <i>a</i> ..	546
6.2.2. A preposición <i>ante</i> ..	548
6.2.3. A preposición <i>após</i> ..	548
6.2.4. A preposición <i>até</i> ou <i>ata</i> ..	548
6.2.5. A preposición <i>con</i> ..	549
6.2.6. A preposición <i>contra</i> ..	551
6.2.7. A preposición <i>de</i> ..	551
6.2.8. A preposición <i>desde</i> ..	556
6.2.9. A preposición <i>en</i> ..	556
6.2.10. A preposición <i>entre</i> ..	559
6.2.11. A preposición <i>para</i> ..	560
6.2.12. A preposición <i>perante</i> ..	562
6.2.13. A preposición <i>por</i> ..	562
6.2.14. A preposición <i>sen</i> ..	565
6.2.15. A preposición <i>so</i> ..	565
6.2.16. A preposición <i>sobre</i> ..	566
6.2.17. A preposición <i>tras</i> ..	568
6.2.18. Outras preposicións ..	568
6.3. Aproveitamento estilístico ..	569
7. A conxunción ..	577
7.1. Conxunción e locución conxuntiva: definición ..	579
7.2. Clasificación ..	580
7.2.1. Copulativas ..	580
7.2.2. Disxuntivas e distributivas ..	582
7.2.3. Adversativas ..	582
7.2.4. Causais ..	584

7.2.5. Concesivas	585
7.2.6. Condicionais	586
7.2.7. Finais	586
7.2.8. Temporais	587
7.2.9. Modais	588
7.2.10. Locativas	590
7.2.11. Comparativas	591
7.2.12. Consecutivas	593
7.2.13. Proporcionais	594
7.2.14. Completivas	595
7.3. Aproveitamento estilístico	595
8. A sintaxe: estrutura do enunciado	621
8.1. As unidades sintácticas	623
8.1.1. O morfema e a palabra	624
8.1.2. A frase	624
8.1.3. A cláusula	627
8.1.4. O enunciado ou oración	627
8.2. As funcións sintácticas da frase na cláusula	628
8.2.1. O predicado	628
8.2.2. O suxeito	629
8.2.3. O complemento directo	630
8.2.3.1. Definición	630
8.2.3.2. A preposición <i>a</i> co complemento directo	630
8.2.4. O suplemento	639
8.2.5. O complemento indirecto	646
8.2.6. O complemento circunstancial	647
8.2.7. O complemento predicativo	648
8.3. Tipos de cláusulas	649
8.3.1. Cláusulas simples	653
8.3.2. Cláusulas complexas	654
8.3.3. Cláusulas compostas	658
8.3.4. Cláusulas bipolares	659
8.4. Estilística do enunciado	662
8.5. Sintaxe e pragmática	684
8.5.1. A confusión de estratos na gramática tradicional	684
8.5.2. As funcións sintácticas, semánticas e informativas	686
8.5.3. As estruturas informativas e a orde de palabras	690
8.5.4. Relevancia estilística da orde de palabras	693
8.5.4.1. A posición dos clíticos segundo as estruturas informativas ...	694

8.5.4.2. Outras posibilidades expresivas na orde de palabras	705
--	-----

9. Desenvolvemento das abreviaturas usadas nos textos literarios	709
---	-----

10. Bibliografía	713
-------------------------------	-----

11. Índices	729
--------------------------	-----

11.1. De materias	731
-------------------------	-----

11.2. De autores	744
------------------------	-----